

ІННОВАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Вовканич А.І.

У статті розкрито економічний зміст та сутність поняття інновацій, які стали сутністю сучасного розвитку в усіх сферах економіки, в тому числі і в банківській справі; інноваційного менеджменту, головною метою якого є управління інноваційними процесами. Досліджено інноваційну діяльність банку, яка являє собою процес реалізації інноваційних ідей. Наведено класифікацію інноваційних стратегій. Визначено принципи формування інноваційної політики банків та охарактеризовано особливості управління інноваційним портфелем комерційного банку, що зумовлює його політику в сфері фінансового забезпечення нововведень.

Ключові слова: інновації, інноваційний менеджмент, інноваційна діяльність банку, інноваційна політика, банківські інновації, інноваційний процес, інноваційна стратегія.

ВСТУП

Інноваційний менеджмент є порівняно новим поняттям і становить самостійну галузь управлінської науки та професійної діяльності, спресовану на формування й забезпечення умов розвитку підприємництва. Теорія інноватики (інноватика – галузь науки, що вивчає формування нововведень та їх розповсюдження, а також способи розробки інноваційних рішень) почала розвиватися з 20-х років ХХ століття і лише приблизно через п'ятдесят років почала ґрунтовно застосовуватися у практичній діяльності організацій [7, с. 19].

Вивчаючи інновації у банківській сфері необхідно мати на увазі, що, на відміну від виробничих компаній, банки за своєю природою є достатньо консервативними організаціями [3]. Інноваційний менеджмент можна розглядати як науку і вид діяльності. З огляду на це, найважливішими питаннями є природа інновацій, інноваційний процес та механізми управління ним.

Проблемам впровадження інновацій та інноваційного менеджменту в діяльність організацій присвячені дослідження цілого ряду відомих вітчизняних та іноземних учених-економістів. Проте значна кількість питань удосконалення організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності в банківській сфері й досі залишаються не висвітленими і потребують теоретичного, методичного та практичного вирішення. Серед багатьох праць присвячених цій темі слід відмітити праці: О. І. Волкова, М. П. Денисенко, С. Б. Єгоричевої, П. П. Микитюка, Т. О. Скрипка, Б. Твісса, М. Шарко, Й. Шумпетера та ін.

Мета даного дослідження полягає в оцінці необхідності впровадження інновацій та інноваційного менеджменту у банківську сферу, адже донедавна сфера інновацій у нашій країні була прерогативою наукових установ та промисловості. Тепер інновації переходять у галузь комерції та бізнесу. Банківська сфера в цьому плані – скоріш правило, ніж виняток. Обробка інформації у статті базувалась на методах системного підходу, узагальнення, порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із головних факторів виживання банку на фінансовому ринку є його спроможність впроваджувати інновації та ефективно використовувати їх. Для вітчизняних банків ця проблема особливо актуальна, оскільки в багатьох із них недостатня інноваційна культура та слабкі організаційні механізми реалізації інноваційних процесів. У роботі Б. Твісса інновація – «кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкту управління і отримання економічного соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту» [8].

За визначенням Й. Шумпетера, інновація – нова науково-організаційна комбінація виробничих чинників, мотивована підприємницьким духом: «у внутрішній логіці нововведень – новий момент динамізації економічного розвитку» [11].

На сучасному етапі економічного розвитку інновації – не просто одне з явищ, що визначає економічне зростання, розвиток, структурні зрушення тощо. Інновації стали сутністю сучасного розвитку в усіх сферах економіки, в тому числі і в банківській справі. Розвиток економіки завжди базувався на впровадженні нових технологій, але протягом тривалого часу цей процес проходив надто повільно.

У наш час нововведення охоплюють усі сфери людської діяльності, радикально впливають на процес господарювання, змінюють соціально-економічні відносини в суспільстві. Неперервні та постійні інновації стають необхідною та природною формою існування будь-якої фірми, забезпечують їй конкурентоспроможність і виживання на ринку [6, с. 5].

Інновація – це нововведення, яке пов'язане з науково-технічним прогресом і полягає у відновленні основних фондів і технологій, в удосконаленні управління й покращення економічних показників підприємства; це кінцевий результат упровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління та одержання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту [2].

Процес формування і використання банком нововведень є складною комплексною проблемою, що пронизує такі функціональні сторони, як планування, розробка проєктів, маркетинг, виробництво. Не викликає жодного сумніву значення взаємозв'язку інноваційного потенціалу банку і його конкурентних позицій.

Слід зазначити, що проблеми банківських інновацій є досить новими для економічних наук, так як протягом тривалого часу закономірності розвитку інноваційної діяльності наука вивчала тільки на основі науково-технічного прогресу і враховувала лише виробництво, залишаючи поза увагою фінансову сферу економіки. Сьогоднішні темпи розвитку банківської системи України враховуючи наслідки світової кризи вимагають від науковців детальнішого роз'яснення поняття «банківські інновації» для того щоб вітчизняне банківництво якнайшвидше впровадило у життя досягнення науки.

Інноваційний процес у банківській сфері означає для банків повну перебудову їх внутрішнього середовища, технологічних платформ, корпоративної культури [3]. А координація усіх робіт із залучення інновацій у практику роботи банку чи створення їх власними силами здійснюється, як свідчить міжнародний досвід, через підсистему інноваційного менеджменту. Таким чином, інноваційний менеджмент банку – це підсистема загального менеджменту фінансово-кредитної установи, головною метою якої є управління інноваційними процесами. Характерними рисами функціонування такої підсистеми повинні стати:

- цілісність: узгодження інноваційних цілей із місією банку та його стратегічними цілями;
- адаптивність: ретельний моніторинг стану зовнішнього і внутрішнього середовища банку і цілеспрямований пошук інновацій;
- синергічність: вплив на діяльність банку забезпечується розробленням ефективної інноваційної політики, спрямованої на створення в банку такого середовища, яке б заохочувало до інноваційного пошуку [3].

Інноваційний менеджмент повинен гарантувати ефективне використання інновацій і напрямків на підвищення ефективності функціонування та розвитку організацій у ринковому середовищі. Основними функціями інноваційного менеджменту є: аналіз, прогнозування, планування (стратегічне, поточне, та оперативне), організація, мотивація, облік, контроль, координація, регулювання, керівництво.

Як вид діяльності, інноваційний менеджмент є процесом ухвалення управлінських рішень за допомогою послідовності сукупності процедур, що утворюють загальну схему управління інноваційним процесом [7, с. 20-21]. Інноваційний менеджмент пов'язаний із такими основними сферами організації, як науково-технічна, комерційна діяльність у банку. У результаті управлінські рішення стосуються:

- розробки і впровадження нової технології;
- модернізації й удосконалення сфери обслуговування клієнтів;
- подальшого розвитку системи впровадження нових послуг.

Здійснення інноваційного менеджменту передбачає:

- розробку планів інноваційної діяльності;
- моніторинг і контроль за розробкою нових послуг та технологій їх впровадження, зокрема, впровадження терміналів швидких розрахунків iBox, універсальних електронних гаманців та ін..;
- здійснення єдиної інноваційної політики, координація діяльності всіх підрозділів у цій сфері;
- забезпечення фінансами і матеріальними ресурсами програм інноваційної діяльності;
- забезпечення кваліфікованим персоналом;
- створення проектних груп задля вирішення інноваційних питань.

Головним завданням інноваційного менеджменту є ефективне управління інноваційною діяльністю банку, що сприяє підвищенню здатності брати участь в інноваційних процесах, створювати чи залучати інновації, які забезпечують його поступальний, пропорційний розвиток, економічну стійкість, міцні конкурентні позиції, тривале і успішне функціонування на ринку. Завдання менеджерів щодо впровадження новачій залежать від рівня управління. Так, менеджери вищої ланки повинні визначати перспективні напрями розвитку, ставити стратегічні цілі, окреслювати коло інноваційних пріоритетів. Менеджери середньої ланки повинні керувати втіленням у життя інноваційних рішень керівництва, що передбачає вміння консолідувати персонал банку для їх досягнення та створити відповідний психологічний клімат у колективі, сформувати мотиваційну складову, організувати і координувати роботу виконавців згідно із поставленими завданнями. Низова ланка включає роботу висококваліфікованих спеціалістів банку. Таким чином, працівники абсолютно усіх рівнів банку можуть бути суб'єктами інноваційної діяльності у межах окремої фінансово-кредитної установи.

Інноваційна діяльність у повному обсязі має комплексний характер і охоплює такі види робіт, як пошук ідей, ліцензій, патентів, кадрів, організацію дослідницької роботи, інженерно-технічну діяльність, яка об'єднує винахідництво, раціоналізацію, конструювання створення інженерно-технічних об'єктів, інформаційну та маркетингову діяльність. Усе це створює прогресивні умови для інноваційного розвитку та активізації інноваційних процесів. Тобто інноваційна діяльність розглядається як сукупність робіт, які виконуються певними організаційними структурами від зародження ідей, її розроблення і до комерціалізації в умовах конкуренції [5, с. 63].

Інноваційна діяльність банку являє собою процес реалізації інноваційних ідей управлінського, маркетингового чи фінансового характеру, у якому банк може виступати як учасник реалізації інноваційного проекту або як інноватор.

Характерною рисою сучасного управління фінансово-кредитними інститутами є взаємопроникнення стратегічного та інноваційного менеджменту, оскільки інновації визначають перспективу розвитку будь-якої організації.

Інноваційна діяльність є складовою частиною інноваційного розвитку економіки і є важливим аспектом відтворення виробничих відносин [9]. У сучасних умовах інноваційну діяльність будь-яких компаній, у тому числі й комерційних банків, неможливо уявити без визначення та структуризації їх інноваційних стратегій. Інноваційна діяльність передбачає певну послідовність дій, починаючи від формування інноваційної стратегії, постановки цілі щодо її практичної реалізації. Проте проектуванню інноваційних перетворень з метою запобігання неефективних витрат ресурсів та вибору помилкового напрямку розвитку повинна передувати оцінка інноваційного потенціалу організації.

У свою чергу інноваційна стратегія у динамічному зв'язку поглиблює, уточнює і допомагає втілити корпоративну стратегію, складаючи з нею одне інтегроване ціле.

В залежності від виду інновації виділяються цілий ряд інноваційних стратегій, які представлені в табл. 1.

Таблиця 1. Класифікація інноваційних стратегій за К. Фрідманом [10]

Тип стратегії	Основний зміст	Можливий результат
Традиційна	Підвищення якості існуючих продуктів на існуючій технологічній базі	Поступове відстоювання в техніко-технологічному, а потім і економічному відношенні
Опортуністична	Орієнтація продукт-лідера на ринку, що не потребує високих витрат на наукові дослідження	Можливий вииграш за рахунок монопольної присутності на ринку. Помилки в оцінці власних адаптаційних можливостей призводять до ризику швидкої втрати монопольних переваг
Імітаційна	Закупка ліцензії з мінімальними витратами на власні наукові дослідження	Успіх можливий за умови високої кваліфікації та постійної підтримки досягнутого рівня
Оборонна	Не відставати від інших, не претендуючи на домінування.	Використовується в невеликих організаціях
Наступальна	Бути першим на ринку за рахунок високого рівня інноваційного процесу, кваліфікованих кадрів, можливостей до розподілу ризику та інших конкурентних переваг.	Ризики пов'язані з будь-яким лідуванням

Сучасні стратегії інновацій, які реалізуються банками на розвинутих ринках, вимагають високого рівня концентрації. Вони підпорядковані меті обмеження витрат та зменшення кількості рівнів управління в організації.

Особливістю управління банківськими інноваціями є врахування соціальних аспектів нововведень і зміни їх соціальної значущості із часом. Велика роль у цьому належить державі, що за допомогою регулювання податкових ставок та надання пільг може стимулювати чи стримувати фінансування, а також і просування інновацій.

Стабільний і планомірний розвиток банківської системи багато в чому визначає рівень фінансового забезпечення інноваційної сфери діяльності всієї економіки. При цьому багато питань пов'язано з управлінням інноваційним портфелем комерційного банку, що зумовлюють його політику в сфері фінансового забезпечення нововведень.

Будь-яке завдання управління банківськими ресурсами багатокритеріальне і визначається множиною показників ефективності. Тому розгляд питань управління інноваційним портфелем комерційного банку нерозривно пов'язаний із:

- завданнями й цілями банківського менеджменту загалом;
- проблемами управління безпосередньо інноваційним портфелем комерційного банку;
- розглядом взаємозв'язку інноваційного менеджменту з управлінням інвестиційного і кредитного портфелями банку [1, с. 221].

Інноваційний потенціал банку можна визначити як його здатність генерувати, сприймати й реалізувати інноваційні ідеї, використовуючи для цього наявні ресурси та організаційно-управлінські можливості [4]. Впровадження нововведень дасть змогу сучасним банкам вийти на новий рівень розвитку,

стати більш стабільними і конкурентоспроможними як на національному так і на світовому ринку, збільшити клієнтську базу, покращити умови праці, раціональніше використовувати свої та залучені ресурси.

ВИСНОВКИ

Отже, інноваційний менеджмент слід розглядати не лише як складову системи менеджменту банку, але і як одну із самостійних функціональних систем, доцільність управління якою не викликає жодних сумнівів. Тобто, інноваційний менеджмент банку – це сукупність економічних, мотиваційних, інноваційних процесів, що передбачають створення і використання форм управління інноваційною діяльністю банківської установи з метою оптимізації сукупності управлінських рішень, які стосуються обґрунтування, прийняття та реалізації провадження новацій в банку.

Для забезпечення самозбереження та розвитку у банківських інститутах на перший план об'єктивно виходить потреба у формуванні нового, інноваційного мислення. В усьому світі зростаюча конкуренція і більш досвідчені та вимогливі клієнти, як ніколи раніше, вимагають від банків позиціонуватися, виділятися на ринку. Отримання ними конкурентної переваги залежить від своєчасної відповіді на навіть неявні, приховані потреби клієнтів. У сучасних умовах це досягається не тільки розробкою нових продуктів та послуг, а постійним запровадженням інновацій в усіх сферах діяльності банку з використанням ідей, що виникають, у тому числі, і за межами банківських приміщень.

Таким чином, можна констатувати, що сьогодні здійснюється новий тип економічного розвитку – інноваційний. Економіка знаходиться в процесі постійних змін, і цей процес суттєво впливає на банківську сферу і як на галузь застосування інновацій, і як на фактор, що сприяє їх впровадженню в економіку в цілому. У будь-якому випадку банк має активізувати діяльність та використовувати новітні досягнення науково-технічного процесу.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у необхідності детального та глибокого вивчення методів впровадження та використання інновацій та інноваційного менеджменту в комерційній діяльності банків України з метою виявлення негативних диспропорцій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васюренко О. В. Банківський менеджмент [Текст]: посіб. / О. В. Васюренко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 320 с.
2. Економіка й організаційна інноваційної діяльності [Текст]: підруч. / [О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.]; під ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 960 с.
3. Єгоричева С. Б. Банківські інновації [Текст]: навч. посіб. / С. Б. Єгоричева. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 208 с.
4. Єгоричева С. С. Інноваційний потенціал банку [Текст] / С. Б. Єгоричева // Вісник Національного банку України. - № 10. – 2009. – с. 20-23.
5. Зарубіжний досвід використання інновацій [Текст] / С. Довгань / Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції «Інноваційно-орієнтовані засади максимального використання потенціальних можливостей виробництва в умовах євроінтеграції». – Тернопіль, 14-15 жовтня 2010. – с. 62-64
6. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент [Текст]: навч. посіб. / П. П. Микитюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 295 с.
7. Скрипко Т. О. Інноваційний менеджмент [Текст]: підруч. / Т. О. Скрипко. – К.: Знання, 2001. – 423 с.
8. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями [Текст]. / Б. Твисс. –М.: Экономика, 1989. – 271 с.
9. Теоретичні основи інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / М. О. Гоменюк. – Режим доступу: <http://intkonf.org/gomenyuk-mo-teoretichni-osnovi-innovatsiynoyi-diyalnosti/>.
10. Шарко М. Инициирование инновационных процессов развития промышленности Украины: Опыт внедрения инноваций [Текст] / М. Шарко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 10. – с.149–157.
11. Шумпетер Й. «Инновационность и предпринимательство: практика и принципы» [Текст] / Й. Шумпетер. – М.: «Инфра», 1992. - 456 с.